

Plk. K. Škirpos pasiūlymo Vokietijai ir Tarybų Sąjungai garantuoti Lietuvos nepriklausomybę bei paramą kovoje dėl Vilniaus klausimu

Linas Locaitis

doktorantas Vilniaus universiteto Naujosios istorijos katedra
Tel. 62 05 60

Plk. Kazys Škirpa 1930-aisiais metais nepriklausė Lietuvos politikams, vadovavusiems to meto valstybės užsienio politikai ar ją tiesiogiai formavusiems, nustatydavusiems tam tikras Lietuvos užsienio politikos gaires, tačiau vienas konkretus jo pasiūlymas, tiesiogiai susijęs su tuometine Lietuvos tarptautine situacija, mūsų nuomone, galėtų būti vertas ir platesnio aptarimo, juo labiau kad, kaip matysime vėliau, plk. K. Škirpos pasiūlyme išdėstyta pozicija atitiko Lietuvos kariuomenės vadovybės nuomonę ir skyrėsi nuo Lietuvos užsienio reikalų ministerijos pozicijos tuo klausimu. Plk. K. Škirpos pasiūlymas iki jam tampant 1938-aisiais Lietuvos pasiuntiniu Berlyne istoriografijoje nėra aptartas. Taigi ne tik atskleisime plk. K. Škirpos nuomonę apie to meto Lietuvos tarptautinę situaciją, bet ir bandysime išsiaiškinti, kokiomis aplinkybėmis jo pasiūlymas galėjo atsirasti, taip pat pamėginsime įvertinti, kokias pasekmes tai galėjo turėti Lietuvos užsienio politikos orientacijai, jei Lietuvos užsienio reikalų ministerija pasiūlymui būtų pritarusi.

Kaip žinoma, plk. K. Škirpa 1930-aisiais ėjo Lietuvos karo atašė pareigas Vokietijoje. Politinių klausimų tarp valstybių svarstymas priklausė tiesioginei Lietuvos pasiuntinio Berlyne Vaclovo Sidzikausko kompetencijai, o į karo atašė pareigas teįėjo savosios kariuomenės atstovavimas, draugiškų santykių tarp abiejų valstybių kariuomenių plėtojimas bei informacijos apie Vokietijos kariuomenę rinkimas. Tačiau buvusio Lietuvos diplomato Alberto Geručio liudijimu, „...būdamas karo atstovu, pulkininkas K. Škirpa surengdavo, tiksliau pasakius, ieškodavo kontakto ir su politikuojančiais vokiečių kariškiais...“¹. Anot to paties A. Geručio, Lietuvos karo atstovo pulk. K. Škirpos ir aukštų Vokietijos kariuomenės karininkų pokalbių temos buvo ne tik bendri Lietuvos–Vokietijos politiniai santykiai, bet ir opūs Klaipėdos krašto reikalai, kurie dažnai drumsdavo abiejų kaimyninių valstybių gerą sugyvenimą. Taigi „...būdamas karštas patriotas ir trokšdamas išlyginti abiejų valstybių santykius, be to, turėdamas prieš akis Vilniaus atgavimo bylą, dinamiškasis plk. K. Škirpa kartais peržengdavo savo kompetenciją...“².

Mūsų norimas aptarti pulk. K. Škirpos pasiūlymas, o galbūt ir Lietuvos–Vokietijos nesutarimų dėl Klaipėdos sureguliuavimo planas buvo pateiktas 1930 m. spalio 15 d. pokalbio su Vokietijos kariuomenės štabo plk. ltn. Bredovu metu. Norint išsklaidyti abiejų valstybių savitarpio nepasitikėjimą, plk. K. Škirpa siūlė, kad Vokietija duotų formalų pažadą bei laiduotų remti Nepriklausomą Lietuvą tose sienose, kurias Lietuva nustatė 1920 m. liepos 12 d. Maskvos sutartimi dėl Vilniaus, o be to, didžiosios Lietuvos kaimynės Vokietija ir Rusija, suinteresuotos Nepriklausomos Lietuvos buvimu, dalyvaujant Lietuvai, pasirašytų atitinkamą protokolą, kuriuo pasižadėtų remti Lietuvą kovoje dėl Vilniaus ir garantuotų jos nepriklausomybę³. Nepasitikėjimo tarp Lietuvos ir Vokietijos priežastis kaip tik ir buvo Klaipėdos krašto reikalai. Būtent nuo 1930 m. Vokietija nepaprastai ėmė kisti į Klaipėdos reikalus. Vokietijos užsienio politika pakrypo atviros Versalio sutarties revizijos keliu.⁴ 1930 m. vasarą Vokietijos spauda pradėjo priešišką kampaniją prieš Lietuvos vyriausybės vykdomą politiką Klaipėdos krašte, Lietuvos vyriausybės veiksmus įvardydama kaip Klaipėdos krašto autonomijos nuostatų nepaisymą. Klaipėdos krašto seimelio partijų daugumos atstovai 1930 m. rugpjūčio 28 d. parašė ilgą raštą Tautų Sąjungos Tarybos nariams. Jame išdėstė savo skundus dėl Lietuvos vyriausybės vykdomos politikos. Tame rašte buvo nepalankiai kalbama apie M. Reizgio paskyrimą Klaipėdos krašto direktorijos pirmininku ir apie krašto gubernatoriaus A. Merkio kai kuriuos potvarkius bei aktus, ypač prieš jo veto teisės naudojimą atmetant seimelyje priimtus įstatymus. Tą progą Vo-

kietijos užsienio reikalų ministras J. Kurtijus savo ruožtu parašė raštą Tautų Sąjungos generaliniam sekretoriui, prašydamas įrašyti klaipėdiečių petiją į Tautų Sąjungos Tarybos posėdžių dienotvarkę. Taigi Vokietijos užsienio reikalų ministrui tiesiogiai tarpininkaujant klaipėdiečių skundas turėjo būti svarstomas Tautų Sąjungos rudens sesijoje. Šį kartą visgi klaipėdiečių skundas Tautų Sąjungos posėdžiuose nebuvo svarstytas. Dar prieš Tautų Sąjungos rudens sesiją Vokietijos užsienio reikalų ministras J. Kurtijus ir tuometinis Lietuvos užsienio reikalų ministras Dovas Zaunius, kuris pažadėjo išpildyti Vokietijos pageidavimus dėl minėto klaipėdiečių skundo, susitarė tarpusavyje be Tautų Sąjungos pagalbos.

Pateiktas plk. ltn. Bredovui plk. K. Škirpos pasiūlymas buvo pateiktas abiem jiems pasikeitus nuomonėmis dėl minėto klaipėdiečių skundo atsiradimo Tautų Sąjungoje Vokietijos vyriausybei tiesiogiai talkininkaujant. Nors pateiktame K. Škirpos pasiūlyme Klaipėdos kraštas nefigūruoja, mes vis dėlto išdrįsime jį įvardyti kaip Lietuvos–Vokietijos nesutarimų dėl Klaipėdos sureguliuavimo planą. Tai, mūsų nuomone, leidžia padaryti Lietuvos vadovybės tuo metu buvusi pagrindinė užsienio politikos linija, vadovaujantis aksioma, kad mūsų priešų prieštai yra mūsų draugai. Kitaip tariant, Vokietija ir Rusija yra Lietuvos atama bei sąjungininkai prieš Lenkiją, su kuria Lietuva neturėjo diplomatinio santykių, griežtai laikydamosi savo nuomonės, kad, kol Lenkija nesugrąžins okupuoto Vilniaus, tokių santykių ir negali būti. Tokiai Lietuvos griežtai nuostatai santykių su Lenkija atžvilgiu, atrodo, tuo metu pritarė ir Vokietija. Štai per

pokalbį su Vokietijos užsienio reikalų ministru G. Štrezemanu, 1928 m. sausio 25 d. Lietuvos užsienio reikalų ministrui A. Voldemarui pripažinus, kad Lietuvai geriausia santykius su Lenkija palikti tokius, kokie yra, Vokietijos diplomatijos vadovas tam visiškai neprieštaravo.⁵ Lietuvos pasiuntinys V. Sidzikauskas, tiesioginis Lietuvos atstovybės Vokietijoje plk. K. Škirpos šefas, savo pranešime iš Berlyno tų pačių metų vasario mėn. rašė, kad Vokietijos vadovai neatsisako remti Lietuvos jos diplomatinėje kovoje prieš Lenkiją ir pataria jai dėl „normalių santykių“ sąvokos į diskusijas apskritai nesileisti.⁶ Sutartimis nustatytų bei draugiškų santykių su Vokietija plėtojimo siekis aiškiai pastebimas A. Voldemaro vykdytoje Lietuvos užsienio politikoje. Beje, A. Voldemaras netgi atvirai buvo pareiškęs, kad „...raktas į Vilnių esąs Berlyne...“⁷. Jis nevengė tiesiogiai tartis su Vokietija ir Klaipėdos krašto reikalais, užuot ieškojęs Klaipėdos krašto signatarių užtarimo, kurio greičiausiai ir nebūtų sulaukęs. Lietuvos užsienio reikalų ministro poste A. Voldemarą pakeitęs D. Zaunius Lenkiją pagrįstai laikė Antantės „...filija (dukte – L. L.) Europos rytuose...“, besinaudojusia visiška savo patronės Prancūzijos, o per ją ir Anglijos parama su Tarybų Sąjunga ir Vokietija turėjusia įtemptus santykius.⁸ Praėjus tik savaitei po jo paskyrimo užsienio reikalų ministru, D. Zaunius 1929 m. lapkričio 15 d. buvo pareiškęs, kad „...mūsų užsienio politikos uždavinys yra atstatyti Lietuvos valstybę etnografinėse jos sienose su sostine Vilniumi, kaip tas ir Lietuvos konstitucijoje pasakyta...“⁹ Taigi Lietuvos užsienio politikos orientacija nesikeitė, tačiau D. Zaunius, skirtingai nuo A. Voldemaro, laikėsi nuomonės, jog Klaipėdos krašto kon-

vencijos laikymasis ar nesilaikymas turėjo būti svarstomas Tautų Sąjungoje, o ne tiesioginių Lietuvos–Vokietijos disputų Klaipėdos reikalais metu, darant nuolaidas Vokietijai. D. Zauniaus nuomone, Klaipėdos krašto reikalai turėjo būti išskirtinė vidaus, o ne užsienio politikos sritis.¹⁰ Todėl, nors ir ne savo noru, 1930 m. prieš klaipėdiečių skundo svarstymą Tautų Sąjungos rudens sesijoje J. Kurtijui padaręs nuolaidų, D. Zaunius, sugrįžęs iš Ženevos, buvo įteikęs Respublikos Prezidentui A. Smetonai atsistatydinimo pareiškimą, kurio šis nepriėmė.

Plk. lt. Bredovas minėto pokalbio su K. Škirpa metu pareiškė, kad „...atskiri nesusipratimai Klaipėdos krašto reikalais neturėtų paliesti pagrindinės dviejų valstybių politikos Lenkijos atžvilgiu.“¹¹ Tačiau dar 1928 m., didžiausios įtampos tarp Lietuvos ir Lenkijos metais, kai Prancūzija ir Anglija Lietuvos vyriausybei darė spaudimą, siekdamos, kad pastaroji užmegztų su Lenkija normalius diplomatinius santykius, Vokietijos vyriausybė buvo pavedusi savo atstovui Kaune Moratui padaryti demaršą, per kurį Lietuvai buvo patariama derybose su Lenkija nekelti per daug griežtai Vilniaus klausimo ir apskritai laikytis sukalbamesnės taktikos.¹² Nors Vokietijos pasiuntinys, Prancūzijai ir Anglijai darant spaudimą dėl bendro pareiškimo Kaune, jų kolektyviniame demarše dalyvauti ir atsisakė, vis dėlto tokia Vokietijos pozicija Lietuvos vyriausybei buvo tarsi karti piliulė, kurią teko nuryti. Juk dar per susitikimą su Vokietijos užsienio reikalų ministru G. Štrezemanu 1928 m. sausio mėn. A. Voldemaras tikėjosi didesnės Vokietijos paramos Lietuvos santykiuose su Lenkija ir netgi turėjo vyriausybės įgaliojimą, lauktos politinės paramos pa-

žadus gavus, padaryti Vokietijai didelių ekonominių nuolaidų.¹³ Greičiausiai apie Vokietijos demaršą Kaune žinojo ir plk. K. Škirpa, nes apie jį buvo rašoma ir to meto Lietuvos spaudoje. Štai tautininkų „Lietuvos aidas“ 1928 m. liepos mėn. konstatavo, kad „...demaršas yra skaudus Lietuvos įžeidimas. Lietuvą ... apiplėšė begėdiškiausiu būdu ir vokiečiai mums pataria... nereikalauti gražinti sostinę, pagrobtosios teritorijos trečdalį, o ramiai sėdėti taikingumo ir taikos vardan.“¹⁴ Čia tik reikėtų dar pastebėti, kad Vokietijos užsienio politika tuo metu dar nebuvo prasižėjusi atvira Versalio sutarties revizija ir Klaipėdos klausimu buvo jaučiamas laikinas jos neutralitetas.¹⁵ Apie Tarybų Sąjungos vadovybės laikyseną galimo Lietuvos–Lenkijos karinio konflikto metu plk. K. Škirpa patyrė pokalbio su Tarybų Sąjungos karo atašė Vokietijoje Lunjevu 1928 m. gegužės mėn. metu. Pareiškęs, kad Tarybų Sąjungai esant suinteresuotai Lietuvos nepriklausomybe, toliau Lunjevas tvirtino, jog agresijos prieš Lietuvą atveju Lietuva iš Tarybų Sąjungos gali tikėtis: „... 1) propagandos per spaudą prieš Lenkijos kėsiniimąsi ant Lietuvos; 2) diplomatinės intervencijos bei protesto prieš Lenkiją; 3) išimtinu atveju, militariniu strateginio grasinimo, sutelkiant didesnę jėgų skaičių arčiau Lenkijos sienų, kitaip sakant, demonstracijos...“¹⁶. Pagaliau Lunjevas pažymėjo, kad Lietuva turėtų nusileisti Lenkijai ir rasti laikiną *modus vivendi*, rezervuodama teises į Vilnių.¹⁷ Beje, 1928 m. liepos 25 d. Tarybų Sąjungos UR Liaudies komisariato kolegija buvo pavedusi savo atstovui Lietuvoje A. J. Arosevui pranešti A. Voldemarui, kad jokio bloko tarp Tarybų Sąjungos ir Lokarno šalių nėra ir tik taikos išsaugojimo Europoje sumetimais Lietu-

vai ji patarianti sudaryti su Lenkija keletą techniško sutarčių.¹⁸ Taigi Tarybų Sąjungos, kaip ir Vokietijos, pozicijos Lenkijos–Lietuvos santykių sureguliuojimo klausimu buvo panašios ir viena kitą papildė. 1930-aisiais įvykus minėtam posūkiui Vokietijos užsienio politikoje, o kartu plečiantis Lietuvos–Vokietijos konfliktui dėl Klaipėdos krašto tautininkams opozicinių partijų gretose ir apskritai Lietuvos visuomenėje stiprėjo Lietuvos–Vokietijos santykių persvarstymo tendencijos, kilo abejonių, ar nevertėtų sureguliuoti santykių su Lenkija. Atsargiai palankių Lenkijai straipsnių pasirodė jau 1929 m. valstiečių liaudininkų „Lietuvos žiniuose“. 1930 m. tokio pobūdžio straipsnių padaugėjo ir „Lietuvos žiniuose“ pasirodė net visa straipsnių serija. Juose ypač buvo pabrėžiamas Vokietijos pavojus tiek Lietuvai, tiek Lenkijai, buvo konstatuojama, kad išeitis galėtų būti Lietuvos ir Lenkijos sąjunga su kitomis Pabaltijo šalimis bei naujas Žalgiris.¹⁹ Galbūt kaip tik tai turėjo galvoje plk. K. Škirpa, beje, buvęs tada LVLS narys, pokalbyje su Vokietijos kariuomenės štabo plk. ltn. Bredovu, pareiškdamas, kad „...dažnas kėlimas aliarmų dėl kai kurių Klaipėdos krašto smulkmenų blogai atsiliepia į Lietuvos visuomenę, būtent, ją nustato prieš Vokietiją...“²⁰. Tai pareiškęs plk. ltn. Bredovui, Lietuvos karo atašė, ir išdėstė jam savo pasiūlymą. Nėra šaltinių, rodančių, kad tokį pasiūlymą padaryti K. Škirpai buvo pavesta, todėl jį reikėtų laikyti vien K. Škirpos iniciatyva. Apie Tarybų Sąjungos ir Vokietijos garantijų dėl nepriklausomybės Lietuvai reikalingumą plk. K. Škirpa buvo užsiminęs dar 1930 m. pavasarį svarstant vieno ateities karo žaidimo, įvykusio Vokietijos kariuomenės štabe, planą. Tuomet Lietuvos kariuomenės

atstovui Vokietijos kariuomenės štabo referentas lenkų–lietuvių reikalams kpt. Lancas išdėstė ateityje galinčio įvykti Tarybų Sąjungos ir Vokietijos karo prieš Lenkiją planą. Plk. K. Škirpa pastebėjo, kad jei toks karas prasidėtų, Lietuvos kariuomenė galėtų užimti Vilnių ir teritoriją, kurią Tarybų Rusija 1920 m. liepos 12 d. taikos sutartimi buvo pripažinusi Lietuvai, ir toliau laikytusi neutraliai, nedalyvaudama tolesniuose karo veiksmuose. Kpt. Lancui ne tik neprieštaraujant tokiems Lietuvos kariuomenės veiksmams, o dargi pageidaujant, kad Lietuvos kariuomenė galėtų ir toliau tęsti puolimą už Gardino, plk. K. Škirpa aiškino, jog „...Lietuva tik tada galėtų dalyvauti tolimesniuose veiksmuose prieš lenkus, jei Tarybų Rusija ir Vokietija tam tikru aktu garantuotų Lietuvos nepriklausomybę...“²¹ Taigi 1930 m. spalio 15 d. plk. K. Škirpa, Vokietijos ir Lietuvos vyriausybėms pradėjus nesutarti dėl Lietuvos vykdomos politikos Klaipėdos krašte, dėl to didėjo ir abiejų nesutariančių pusių tarpusavio nepasitikėjimas, savo iniciatyva bando sužinoti apie Lietuvos nepriklausomybės garantijų iš Vokietijos ir Tarybų Sąjungos pusės galimybes. Plk. K. Škirpos pasiūlymas aiškiai siekė užangažuoti Vokietiją ir Tarybų Sąjungą remti Lietuvą jos kovoje dėl Vilniaus ir tai faktiškai patvirtinti atskiru dokumentu. Taigi tai buvo ir užimtosios Lietuvos užsienio politikos linijos Vilniaus klausimu užfiksavimo bei sustiprinimo siekis. Vokietijos ir Tarybų Sąjungos garantijų kovoje dėl Vilniaus toks aktas, be abejo, galėjo tapti Lietuvos užsienio politikos orientacijos į Vokietiją ir Tarybų Sąjungą teisiniu bei faktišku pagrindu. Plk. lt. Bredovas tokiam Lietuvos karo atašė pasiūlymui neprieštaravo. Informuodamas apie tai Lietuvos ka-

riuomenės vadovybę plk. K. Škirpa, matyt, tikėjosi, jog pastaroji kreipsis į Lietuvos užsienio reikalų ministeriją ar Respublikos prezidentą, skatindamas imtis reikiamos diplomatinės akcijos. Apie tai, kad iš Lietuvos kariuomenės vadovybės pusės būtų daryta žygių užsienio reikalų ministerijoje, esanti archyvinė medžiaga tiesiogiai neatspindi. Tačiau prie 1932 m. gruodžio 9 d. pasiūstos plk. K. Škirpai į Berlyną instrukcijos, nurodžiusios jam ir toliau plėsti gerus Lietuvos ir Vokietijos kariuomenių santykius, bet reikalavusios tik neoficialiai svarstyti karines hipotezes, buvo pridėta ir Lietuvos kariuomenės vadovybės nuomonė. Lietuvos kariuomenės vadovybė mane, kad tuo metu (1932 m. gale – *L. L.*) buvo „...patogiausias momentas mėginti pasiekti su vokiečiais kurių nors konkrečių ir aiškiai formuluotų susitarimų: 1) pasižadėjimą dėl Klaipėdos; 2) išgauti pasižadėjimą Vilniui remti ir iš Vokietijos, ir iš SSSR; 3) abiems štabams (Lietuvos ir Vokietijos kariuomenių – *L. L.*) derinti savo veiksmus...“²². Tuo tarpu, Lietuvos užsienio reikalų ministerijos nuomone, išorinis saugumas dėl Klaipėdos Vokietijos atžvilgiu buvo patikrintas, o 1928 m. sausio 29 d. Lietuvos ir Vokietijos sutartis dėl sienų buvo pakankama garantija Lietuvos suverenitetui Klaipėdos krašte. Taigi akivaizdžiai matome plk. K. Škirpos ir Lietuvos kariuomenės vadovybės nuomonių sutapimą Vilniaus klausimu, tačiau pastebime ir papildomą kariuomenės vadovybės norą gauti iš Vokietijos pažadą dėl Klaipėdos. Visų pirma čia reikėtų pažymėti, kad 1930-aisiais, kai plk. K. Škirpa savo pasiūlymą pateikė vokiečių karininkui, vieši nesutarimai su Vokietija Klaipėdos reikalais tarptautinėje arenoje dar tik buvo ne per seniausiai prasidėję, o 1932 m.

gale Lietuvos vyriausybė po palankaus jai sprendimo tarptautiniame Hagos teisme „Biotcherio byloje“ jautėsi daug stipriau ir bylos baigtį suprato „...kaip galimybę ateityje ginti savo interesus Klaipėdoje kur kas efektingesnėmis priemonėmis.“²³ Taigi 1932 m. Vokietijos ir Lietuvos vyriausybių nesutarimai dėl Klaipėdos ne tik buvo dar labiau išsiplėtoję, patekė į Tautų sąjungos posėdžių dienotvarkę, bet ir pasiekė tarptautinio Hagos teismo sprendimą „Biotcherio byloje“, kuris „...Kaune buvo vertinamas kaip pergalė...“²⁴. Plk. K. Škirpa „Biotcherio bylai“ tik įgaunant eigą vylėsi, kad nesutarimai dėl Klaipėdos diplomatinio būdu bus likviduoti ir nepakenks Lietuvos ir Vokietijos kariuomenių draugystei.²⁵ Tuo tarpu Lietuvos kariuomenės vadovybė Lietuvos ir Vokietijos vyriausybių nesutarimus dėl Klaipėdos krašto reikalų, matyt, vertino kaip abiejų valstybių santykių krizę ir norėjo gauti iš Vokietijos atskirą, papildomą pasižadėjimą dėl Klaipėdos. Beje, 1928 m. sausio 29 d. sutartis dėl sienos su Vokietija Lietuvos visuomenėje buvo vertinama labai teigiamai, net kaip savanoriškas Vokietijos teisių į Klaipėdą išsižadėjimas, kadangi toje sutartyje nebuvo minima Versalio taikos sutartis, kurią Vokietija buvo priversta pasirašyti kaip pralaimėjusi kare valstybė. Tačiau 1928 m. sausio 29 d. sutarties dėl sienos su Vokietija tekste neminimas ir Klaipėdos kraštas, joje tik aprašyta tuo metu faktiškai buvusi Lietuvos ir Vokietijos siena. Maža to, Lietuvos–Vokietijos sienos sutartimi Vokietijos vyriausybė Lietuvai nedavė jokių šios sienos stabilumo garantijų. Nors per derybas dėl sutarties Lietuvos vyriausybė ir siekė jos tekste užfiksuoti „...“, jog sienos nustatymo sutartis sudaroma visiems laikams, kad ji negali būti

nė vienos sutartį sudarančių valstybių denonsuota.“²⁶ Ši Lietuvos vyriausybės sienos stabilumo norą Vokietija per derybas atmetė.

Be pergalės tarptautiniame Hagos teisme „Biotcherio byloje“, 1932 m. rugpjūčio 11 d. Lietuvos vyriausybės nuomone, ji buvo pasiekusi dar vieną triumfą tame pačiame Hagos teisme 1931 m. spalio 15 d. vadinamojoje Nemuno internacionalizacijos ar, tiksliau, „byloje dėl tranzito Nemuno upynui ir Kaišiadorių–Lentvario geležinkelio ruožu“ ši kartą prieš Lenkiją ir Didžiųjų vakarų valstybių mėginimą taip normalizuoti Lietuvos–Lenkijos santykius. Nemuno internacionalizacijos bylos išvadoje buvo „...pažymėta, kad esamomis aplinkybėmis prievolės, kurią norima uždėti Lietuvai, nėra. Tarptautiniai Lietuvos pasižadėjimai jos neįpareigoja kalbamu metu atidaryti susisiekimą Kaišiadorių–Lentvario geležinkelio ruožu.“²⁷ Tos esamos aplinkybės buvo Vilniaus klausimas. Lietuvoje šis tarptautinio Hagos teismo sprendimas buvo suvoktas kaip tarptautinis tebeegzistuojančio Vilniaus klausimo pripažinimas. Vien tik iš Lietuvos kariuomenės vadovybės pozicijos, išdėstytos plk. K. Škirpai, neaišku, kokie motyvai sąlygojo tokį kariuomenės vadovybės nusistatymą siekti Lietuvos kovoje dėl Vilniaus atskiros Vokietijos ir Tarybų Sąjungos pasižadėjimo. Galbūt tie motyvai buvo Lietuvos laimėjimas „Nemuno internacionalizacijos byloje“, o gal Tarybų Sąjungos pozicijos Vilniaus klausimu aiškumo būtinybė, ypač po to, kai pastaroji 1932 m. liepos 25 d. pasirašė nepuolimo sutartį su Lenkija. Tačiau iš instrukcijos plk. K. Škirpai aiškiai matome Lietuvos užsienio reikalų ministerijos nuomonę dėl Lietuvos karo atašė pasiūlymo, o vėliau ir dėl Lietuvos kariuomenės vadovybės pozicijos,

susijusios su galimų nepriklausomybės garantijų iš Vokietijos ir Tarybų Sąjungos bei paramos kovoje dėl Vilniaus paieškų. Lietuvos užsienio reikalų ministerija tų pasiūlymų nepriėmė ir net nesiėmė žygių dėl garantijų. Vargu ar tokias garantijas Lietuvai tuomet iš viso buvo įmanoma gauti, nes jos labiau atitiko Rapalo, o ne Lokarno politikos dvasią.

Plk. K. Škirpos pasiūlyme išdėstytos pozicijos ir tuometinės Lietuvos kariuomenės vadovybės nuomonių bendrumas, atrodo, vis dėlto galėtų suteikti šioji tokį aiškumą vėlesnėje 1934 m. birželio 7 d. Lietuvos kariuomenės vyriausiojo štabo viršininko gen. P. Kubiliūno pučo byloje. Po pučo į ministro pirmininko postą buvo bandyta sugrąžinti A. Voldemarą, o nepavykus kitas pučistų rei-

kalavimas Respublikos prezidentui A. Smetonai buvo plk. K. Škirpos paskyrimas Krašto apsaugos ministru.²⁸ Nors pučo priežastis nebuvo vien nepasitenkinimas Lietuvos užsienio politikos kursu, kai po A. Hitlerio atėjimo į valdžią Lietuvos–Vokietijos santykiai galutinai pašlijo dėl Lietuvos politikos Klaipėdos krašte, bet ir kiti vidaus politikos reikalai. Gen. P. Kubiliūnas 1929–1934 m., būdamas Lietuvos kariuomenės štabo viršininku, kaip tik ir vadovavo Lietuvos kariuomenei bei buvo jos vadovybės galva. Taigi jis ne tik žinojo apie plk. K. Škirpos pasiūlymus, bet, kaip matėme, jo nuomonė dėl Lietuvos užsienio politikos orientacijos į Vokietiją ir Tarybų Sąjungą kovoje už Vilnių prieš Lenkiją sutapo su Lietuvos karo atašė Berlyne pažiūromis.

Nuorodos

¹ *Gerutis A.* Plk. Kazys Škirpa sukilimo inspiratorius. London, 1981. P. 6.

² Tėn pat. P. 7.

³ LVA. F. 929. Ap. 2. T. 1. B. 84. P. 204.

⁴ *Žalys V.* Ringen um Identität: Warum Litauen zwischen 1923 und 1939 im Memelgebiet keinen Erfolg hatte. Luneburg, 1993. P. 52.

⁵ *Žepkaitė R.* Diplomacija imperializmo tarnyboje: Lietuvos ir Lenkijos santykiai 1919–1939 m. Vilnius, 1980. P. 214.

⁶ Tėn pat. P. 211.

⁷ *Gerutis A.* Dr. Dovas Zaunius Mažosios Lietuvos sūnus – Nepriklausomos Lietuvos valstybės užsienio reikalų ministras. Ohio, 1982. P. 132.

⁸ *Zaunius D.* Du Lietuvos užsienio politikos dešimtmečiai // *Lietuva 1919–1938: Leidinys 20 metų Lietuvos nepriklausomybės sukakčiai paminėti.* Kaunas, 1938. P. 40.

⁹ *Gerutis A.* Dr. Dovas Zaunius Mažosios Lietuvos sūnus – Nepriklausomos Lietuvos valstybės užsienio reikalų ministras. Ohio, 1982. P. 164.

¹⁰ *Zaunius D.* Du Lietuvos užsienio politikos dešimtmečiai // *Lietuva 1919–1938: Leidinys 20 metų Lietuvos nepriklausomybės sukakčiai paminėti.* Kaunas, 1938. P. 38.

¹¹ LVA. F. 929. Ap. 2. T. 1. B. 84. P. 204.

¹² *Daščioras B.* Lietuvos ir Vokietijos ekonominių santykių raida 1919–1929 m.: Disertacija istorijos mokslų kandidato laipsniui gauti // VUB. F. 76–2672. P. 112.

¹³ *Žepkaitė R.* Diplomacija imperializmo tarnyboje: Lietuvos ir Lenkijos santykiai 1919–1939 m. Vilnius, 1980. P. 211.

¹⁴ *Daščioras B.* Min. veik. P. 113.

¹⁵ *Žalys V.* Ringen um Identität: Warum Litauen zwischen 1923 und 1939 im Memelgebiet keinen Erfolg hatte. Luneburg, 1993. P. 52.

¹⁶ LVA. F. 929. Ap. 2. T. 1. B. 73. P. 55.

¹⁷ Tėn pat.

¹⁸ *Daščioras B.* Min. veik. P. 113.

¹⁹ *Žepkaitė R.* Diplomacija imperializmo tarnyboje: Lietuvos ir Lenkijos santykiai 1919–1939 m. Vilnius, 1980. P. 230–231.

- ²⁰ LVA. F. 929. Ap. 2. T. 1. B. 84. L. 204.
²¹ LVA. F. 929. Ap. 2. T. 2. B. 1016. L. 23.
²² 1932 12 09 instrukcija plk. K. Škirpai // LVA. F. 929. Ap. 2. T. 1. B. 105. P. 287.
²³ *Žalys V.* Ringen um Identität: Warum Litauen zwischen 1923 und 1939 im Memelgebiet keinen Erfolg hatte. Luneburg, 1993. P. 54.
²⁴ Ten pat.

- ²⁵ LVA. F. 929. Ap. 2. T. 1. B. 105. P. 4.
²⁶ *Daščioras B.* Min. veik. P. 169.
²⁷ *Žepkaitė R.* Diplomacija imperializmo tarnyboje: Lietuvos ir Lenkijos santykiai 1919–1939 m. Vilnius, 1980. P. 222.
²⁸ *Rudis G. A.* Voldemaras ir voldemarininkai // A. Voldemaras. Pastabos saulėlydžio valandą. Vilnius, 1992. P. 20.

COLONEL K. ŠKIRPA'S SUGGESTION TO GUARANTEE LITHUANIAN INDEPENDENCE BY GERMANY AND THE SOVIET UNION AND THEIR PLEDGE TO SUPPORT LITHUANIA IN HER FIGHT FOR VILNIUS

Linās Locaitis

In 1930's, Colonel Kazys Škirpa served as Lithuania's military attache in Berlin. His responsibilities included the representation of the Lithuanian Army, development and promotion of friendly relations between Lithuanian and German armies, and collection of information about the German army itself. However, very often during meetings with high ranking German military Staff officers, Colonel K. Škirpa not only discussed political problems which had arisen between Lithuania and Germany, but also spoke of a joint military action against Poland. He attempted to gain support from Germany and the Soviet Union in Lithuania's struggle to regain control of Vilnius region.

On one hand, Great Britain and especially France were, strongly backing Poland in an attempt to achieve normal diplomatic relations with her eastern neighbour. On the other hand, the Lithuanian government was rejecting any diplomatic relations with Poland until Vilnius region was returned. It was du-

ring time, that Lithuania looked to the German and Soviet governments for diplomatic support in her push to re-establish rule over former Lithuanian capital.

In the early 1930's, Germany turned its foreign policy towards open revision of the Versailles peace accord. Such a change in German policy directly affected Lithuania by raising sharp German-Lithuanian pleadings within International Tribunal in Hague over Lithuanian policy in Klaipėda region. Lithuanian-German relations were going to become worse.

Due to widespread mistrust between German and Lithuanian governments, Colonel K. Škirpa made the suggestions that both Germany and Soviet Union should guarantee Lithuania's independence and actively support Lithuania in her fight for Vilnius.

The article gives an overview of circumstances under which such K. Škirpa's suggestion took place. It also deals with the consequences of which might have occurred if these suggestions had been accepted by the Lithuanian Foreign Ministry.